

Arbetslinjen krokmar

Massarbetslösheten är här. Sverige är längre från full sysselsättning än på mycket länge.

Utgivare: **Arbetarrörelsens Tankesmedja**, a-smedjan.se

Författare: **Christer Persson**

Författaren ansvarar för innehåll och åsikter

Omslagsfoto: Camilla Veide/Arbetsförmedlingen

Tryck: Socialdemokraternas Hus AB, Stockholm, 2012

ISBN: 978-91-86919-10-8

Innehåll:

Inledning	4
1. Arbetsmarknadsläget – mätare på hur det står till med arbetslinjen	5
2. Klara försämringar av arbetsmarknadsläget	7
2.1. Betydande ökning av befolkningen och arbetskraften	
2.2. Sysselsättningen står och stampar	
2.3. Fortsatt mycket stort sysselsättningsgap mellan män och kvinnor	
3. En ökad arbetslöshet	9
3.1. En hög och växande ungdomsarbetslöshet	
4. Ökat antal långtidsarbetslösa och längre tider utan jobb	11
4.1. Ökad strukturarbetslöshet på sikt	
4.2. Minskad andel av befolkningen är i arbete	
4.3. Stora outnyttjade arbetskraftsreserver	
4.4. Fortsatt många som är helt utanför arbetsmarknaden	
5. Betydande förskjutningar i sysselsättningen mellan olika sektorer	14
5.1. Den privata sysselsättningen växer kraftigt	
5.2. Kraftigt ökad privat sysselsättning i skolan, vården och omsorgen	
6. Många med mycket svag förankring på arbetsmarknaden	16
7. Summering	17

INLEDNING

Utvecklingen av arbetsmarknadsläget under den senaste sexårsperioden

Flera av de viktigaste arbetsmarknadspolitiska nyckeltalen bekräftar helhetsbilden att sysselsättningspolitiken och har, trots allt tal om motsatsen från alliansregeringen, varit ett misslyckande under den senaste sexårsperioden. En av de allvarligaste problemen i detta misslyckande är utan tvekan att massarbetslösheten är på väg att cementeras även i vårt land. Därför är Sverige i dag längre från full sysselsättning än på mycket länge, skriver **Christer Persson** i denna analys av vad som hänt på svensk arbetsmarknad de senaste sex åren.

Detta är Christer Perssons fjärde lägesanalys i a-smedjans serie om arbetsmarknadsläget.

De tre tidigare har a-smedjan publicerat som snabbanalyserna 45, 48 och 51. Samtliga kan hämtas som PDF-dokument från a-smedjan.se under kategorin Rapporter.

Christer Persson är fristående utredare och författare.

1. Arbetsmarknadsläget är en mätare på hur det står till med arbetslinjen

I den samhällsvetenskapliga forskningen brukar arbetslinjen, som begrepp betraktat, defineras utifrån tre övergripande perspektiv: från kontroll och disciplinering av löntagare, till att vara en hjälp till självhjälp, och för att ytterst fungera som ett försvar för rätten till ett arbete och för att hävda kravet på full sysselsättning.¹ Regeringens politik har utan tvekan förminskat begreppet till att i första hand handla om kontroll och disciplinering av löntagare genom en politik som har försämrat löntagarnas villkor i socialförsäkringssystemet och när det gäller det arbetsrättsliga regelverket. Alliansregeringens intresse har i första hand varit ensidigt inriktad på denna dimension av arbetslinjen medan regeringens praktiska politik för att komma tillbaka till full sysselsättning inte tillnärmelsesvis har varit prioriterad i samma utsträckning.

Precis som på andra områden finns det därför en besvärande klyfta för regeringen mellan den praktiska politiken och dess resultat, samt den retorik och ideologiska demagogi som regeringen så flitigt använder. Mot den bakgrunden är det inte överraskande att begreppet arbetslinjen har utvecklats till något som liknar ett ideologiskt slagträ mot all kritik, oavsett om den är berättigad eller inte, av regeringens sysselsättningspolitik.

Arbetslinjens praktiska innebörd är enkel och har en fast förankring i arbetsmarknadspolitiken: arbete, praktik, studier och andra aktiviteter bör ha företräde framför långvarig utbetalning av kontantbidrag till arbetslösa och andra grupper som behöver hjälp för sin försörjning. I denna rapport används aktuella arbetsmarknadsläget som en mätare på i vilken utsträckning arbetslinjen förverkligas i praktiken. Det innebär i sin tur att en positiv utveckling på arbetsmarknaden i form av ett ökat arbetskraftsdeltagande, en starkare sysselsättning och minskning av arbetslösheten i detta sammanhang betraktas som en förstärkning av arbetslinjen medan en motsatt utveckling kan tas till intäkt för att det har skett en försvagning av arbetslinjen. Tolkningen

¹ Frågan beskrivs utförligt i Malin Junestavs avhandling: Arbetslinjer i svensk socialpolitisk debatt och lagstiftning 1930-200, som presenterades 2004. Frågan behandlas också i Junestavs rapport: Socialförsäkringssystemet och arbetsmarknaden, politiska idéer, sociala normer och institutionell förändring, en historik, Rapport 2007:4, IFAU.

av arbetslinjebegreppet är givetvis beroende av hur regelverk och institutionella förhållanden förändras liksom av ideologiska förskjutningar i samhället.

I rapporten används etablerade nyckeltal för att beskriva hur arbetskraftsdeltagande, sysselsättning och arbetslöshet utvecklas under en viss period. Fokus ligger på utvecklingen under den senaste sexårsperioden som omfattar tiden mellan september 2006 och september 2012. På detta sätt blir det ett betyg på hur alliansregeringen har klarat sysselsättningspolitiken hittills under den period man har haft ansvaret för detta område.²

Utvecklingen på arbetsmarknaden under perioden sept 2006 – sept 2012, icke säsongsrensade siffror

Arbetsmarknadspolitiska nyckeltal	Sept 2006	Sept 2012	Förändring
Arbetsföra befolkningen, 15-74 år	6 747 100	7 121 600	+375 000
Arbetskraften	4 730 400	5 055 400	+ 325 000
Antalet sysselsatta	4 439 800	4 679 900	+ 240 100
Sysselsättningsgrad	65,8%	65,7%	oförändrad
Antalet öppet arbetslösa	290 600	375 500	+ 84 900
Relativ arbetslöshet	6,1%	7,4%	+ 1,3 %-enheter
Långtidsarbetslöshet ³ andel av öppet arbetslösa	68 300 23,5%	118 200 31,5%	+ 49 900 (+73%) + 8 %-enheter

Källor: AKU och egna beräkningar

² SCB:s arbetskraftsundersökning (AKU) som används i denna analys. I syfte att nå en ökad internationell jämförbarhet förändrades AKU i oktober 2007. De viktigaste förändringarna var att nya åldersgrupper (befolkningen 15-74 år) räknas till den arbetsföra befolkningen och arbetskraften, och att heltidsstuderande som aktivt söker jobb också räknas som arbetslösa (PM Ny redovisning av AKU från oktober 2007, SCB 2007-07-08). För att förstå innebörden av dessa statistiska förändringar är det viktigt att redovisa några begrepp, med deras nya definitioner, som används i AKU efter den aktuella omläggningen. Utvecklingen av den arbetsföra befolkningen och antalet sysselsatta, liksom antalet arbetslösa, består enligt SCB av antalet personer i åldern 15-74 år, även om vissa bland de yngsta åldersgrupperna studerar samtidigt som merparten av de äldsta grupperna har lämnat arbetsmarknaden som ålderspensionärer. Dessa definitioner gör det möjligt att jämföra utvecklingen på arbetsmarknaden från 2005 och framåt. I den arbetsföra befolkningen ingår alla personer som är 15-74 år och som är sysselsatta, arbetslösa eller har lämnat arbetskraften. Arbetskraften består i sin tur av personer som antingen är sysselsatta eller arbetslösa. Sysselsättningsgraden räknas som kvoten mellan antalet sysselsatta och den arbetsföra befolkningen. Den öppna, relativa arbetslösheten beräknas i sin tur som kvoten mellan antalet arbetslösa och arbetskraften.

³ Gruppen långtidsarbetslösa består av antalet öppet arbetslösa som varit arbetssökande under något mer än 6 månader (27 veckor). Denna grupp relateras också till det totala antalet öppet arbetslösa. Inom parentes redovisas den procentuella ökningen.

2. Klara försämringar av arbetsmarknadsläget

2.1. Betydande ökning av befolkningen och arbetskraften

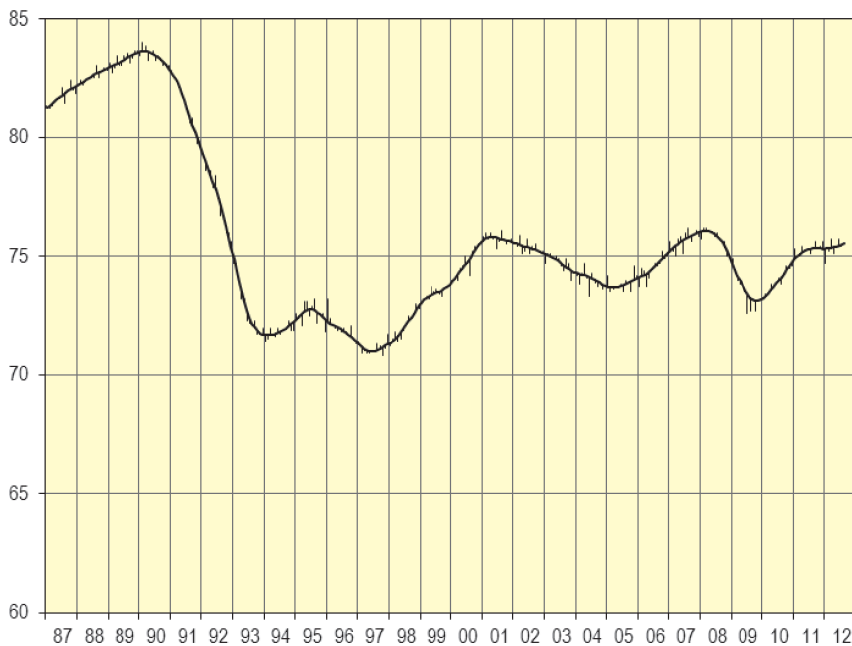
- Såväl den arbetsföra befolkningen som arbetskraften har ökat kraftigt till följd av en gynsam befolkningsutveckling under perioden. Arbetskraften ökade med 325 000 personer. Detta avspeglar både en positiv befolkningsutveckling i de arbetsföra åldersgrupperna och att allt fler sökte sig ut på arbetsmarknaden när arbetsmarknadsläget förbättrades rejält före finanskrisen 2008-2009, men också när ekonomin återhämtade sig efter krisen, i första hand under 2010. Den arbetsföra befolkningen (15-74 år) ökade med 375 000 personer under denna sexårsperiod.

2.2. Sysselsättningen står och stampar

- Mot bakgrund av den positiva befolkningsutvecklingen är det knappast överraskande att en stark sysselsättningsökning följer efter en sådan utveckling, och att en del av den senare brukar vara utbudsdriven. Sysselsättningen ökade med drygt 240 000 personer, eller nästan 5,5 procent, under den aktuella sexårsperioden. Det var framförallt under åren före finanskrisen och under 2010, som många nya arbetstillfällen skapades. Från hösten 2011 har efterfrågan på arbetskraft minskat. Denna nedåtgående tendens har också blivit tydligare efter sommaren 2012, vilket rejält har dämpat sysselsättningsutvecklingen.
- Tar man emellertid hänsyn till befolkningsutvecklingen, och bygger bedömningen på utvecklingen av sysselsättningsgraden, som är det korrekta måttet på sysselsättningsutvecklingen – ja, då ligger sysselsättningen still. Under september 2006 var sysselsättningsgraden 65,8 procent jämfört med 65,7 procent sex år senare i september 2012. Alliansregeringen har alltså under denna sexårsperiod misslyckats med att öka den sysselsatta andelen av befolkningen.
- Även om man ser på utvecklingen av sysselsättningen under enskilda år under perioden 2006 – 2011 bekräftas bilden av en i princip oförändrad sysselsättningsgrad, även om det har förekommit svängningar mellan olika år. Långsiktigt rör sig också syssel-

sättningsgraden kring 75 procent som var den nivå som etablerades i början av det nya seklet efter den djupa 1990-talskrisen.⁴

Sysselsättningen 16-64 år, säsongrensade siffror

Källa: AKU

- Som en följd av den uppåtgående konjunkturen från 2005 och åren därefter steg sysselsättningsgraden från detta år och fortsatte öka under de följande tre åren fram till finanskrisen. Krisen började att försvaga sysselsättningen under slutet av 2008, men framförallt under 2009 och 2010. Sysselsättningsgraden steg därför från 2005 fram till 2009, för att sedan svagt stiga 2010.
- Återhämtningen på arbetsmarknaden, med en tydlig förstärkning av efterfrågan på arbetskraft, tog fart under slutet av 2010. Det var dock först under större delen av 2011 som denna posi-

⁴ Sysselsättningsgraden mäts som kvoten mellan genomsnittliga sysselsättningsnivån under året, och den genomsnittliga arbetsföra befolkningen. Notera att det är sysselsättningen i åldern 16-64 år som redovisas i ovanstående diagram, vilket innebär att nivån på sysselsättningsgraden är högre i förhållande till sysselsättningsnivån för befolkningen i åldern 15-74 år.

tiva utveckling resulterade i en betydande sysselsättningsuppgång. Men redan under slutet av 2011 försvagades återigen efterfrågan på arbetskraft som en konsekvens av skuld- och finanskrisen i Europa. Denna försvagning har sedan fortsatt under andra hälften av 2012.

2.3. Fortsatt mycket stort sysselsättningsgap mellan män och kvinnor

- Under den aktuella perioden har skillnaden i sysselsättningsgrad mellan män och kvinnor varit stor. I september 2006 var skillnaden 6,5 procentenheter och under samma månad 2012 hade detta gap krympt till omkring 5,5 procentenheter. Historiskt sett överstiger detta gap det genomsnittliga gapet under en längre period.⁵ En viktig förklaring till detta stora avstånd mellan mäns och kvinnors sysselsättning är kombinationen av en kraftig invandring av utomeuropeiska kvinnor i arbetsför ålder och det faktum att denna grupp har en utomordentligt svag ställning på arbetsmarknaden, med en mycket låg förvärvsfrekvens.

3. En ökad arbetslöshet

- Inte heller har alliansregeringen lyckats bättre med att bekämpa arbetslösheten. Antalet arbetslösa har ökat med omkring 85 000 personer sedan regeringsskiftet 2006. Som andel av arbetskraften har arbetslösheten ökat från 6,1 procent i september 2006 till 7,4 procent under samm månad 2012. Mot den bakgrunden är det knappst någon överdrift att påstå att massarbetslösheten håller ett stadigt grepp om arbetsmarknaden. Det finns också en uppenbar risk för att den kommer att permanentas.
- Det var också först under hösten 2011, i samband med fortsättningen på den europeiska finans- och skuldskrisen, som den inhemska konjunkturen försvagades på allvar med en betydande nedgång i efterfrågan på arbetskraft. Avståndet till målet om full sysselsättning är nu längre än på mycket länge. Även om man ser till utvecklingen av antalet människor som saknar jobb har alltså arbetslinjen försvagats.

⁵ Enligt Arbetsförmedlingen (AFM) ligger det genomsnittliga sysselsättningsgapet på 3,8 procentenheter vilket framgår av rapporten Arbetsmarknadsutsikterna 2011. Prognos för arbetsmarknaden 2011-2013, AFM.

3.1. En hög och växande ungdomsarbetslöshet

- Ungdomsarbetslösheten, som inkluderar arbetslösa ungdomar i åldern 15-24 år, har ökat från 102 000 personer till drygt 138 000 personer på sex år, vilket är en ökning med drygt 36 000 ungdomar, eller med omkring 6 procent per år under perioden. Även som andel av arbetskraften i dessa åldersgrupper handlar det också om en betydande ökning av arbetslösheten, och den tenderar också att ha fastnat på en hög nivå: den var drygt 18 procent i september 2006 och har sedan dess ökat till drygt 22 procent under september 2012. Mer än var femte ungdom går därför utan jobb.
- Men en stor del av den ökade ungdomsarbetslösheten beror på ett ökat antal heltidsstuderande. Denna grupp har ökat från 31 500 personer under september 2006 till 53 400 studenter, en ökning med alltså nästan 22 000 personer eller med ca 70 procent. Av det ökade antalet arbetslösa ungdomar under den aktuella sexårsperioden kan följaktligen drygt 60 procent förklaras av ett ökat antal heltidsstuderande, som också aktivt söker jobb. Denna bild bekräftas också om man ser till andelen studenter av det totala antalet arbetslösa ungdomar: nästan 31 procent av dessa arbetslösa var studenter som under september 2006 sökte jobb. Denna andel hade i september 2012 ökat till nästan 39 procent.
- Det finns alltså ett stort antal arbetslösa studenter, vars dominerande aktivitet är studier men som ändå söker jobb vilket kan handla om feriejobb eller andra jobb som kan kombineras med heltidsstudier. Tar man hänsyn antal heltidsstuderande som söker jobb kommer ungdomsarbetslösheten ner till betydligt lägre nivåer: i september 2006 var den omkring 13,5 procent för att öka till 15 procent under september 2012. Även efter denna justering ligger emellertid ungdomsarbetslösheten på en alltför hög nivå, som inte är acceptabel på längre sikt.⁶

⁶ Av det totala antalet öppet arbetslösa i åldersgrupperna 15-24 år var i september 2006 31 500 studenter som sökte jobb medan denna grupp hade ökat till 53 400 personer i september 2012. För att beräkna den relativa arbetslösheten (öppna arbetslösheten) bland icke studerande ungdomar (15-24 år) reduceras både antalet arbetslösa och personer i arbetskraften för aktuella åldersgrupper med antalet heltidsstuderande som söker jobb; sistnämnda grupp finns då varken med bland arbetslösa ungdomar som studerar på heltid eller ingår i arbetskraften för dessa åldersgrupper.

4. Ökat antal långtidsarbetslösa och längre tider utan jobb

- Arbetslösheten är fortsatt hög bland vissa grupper av arbetssökande: Långtidsarbetslösheten, de som enligt AKU varit arbetslösa i mer än 27 veckor har ökat från ca 68 000 personer i september 2006 till drygt 118 000 personer i september 2012; en ökning med nästan 50 000 personer, eller 73 procent. Detta ger en ökningstakt på ungefär 12 procent per år under den aktuella perioden. Även som andel av antalet öppet arbetslösa har långtidsarbetslösheten ökat från 23,5 procent till drygt 31 procent.
- Den ökade långtidsarbetslösheten kan också kompletteras med data över utvecklingen av arbetslöshetstiderna, alltså den tid som en arbetslös i genomsnitt går utan jobb. I september 2006 var den genomsnittliga arbetslöshetstiden 24 veckor och sex år senare har denna period ökat till 32,5 veckor. Det handlar om en ökning med drygt 35 procent, vilket motsvarar 2,5 månader. Såväl ökningen av antalet långtidsarbetslösa som den förlängda arbetslöshetstiden är mycket allvarliga tendenser för utvecklingen av arbetsmarknadsläget. Även på detta område har arbetslinjen försvagats.

4.1. Ökad strukturarbetslöshet på sikt

- En långtidsarbetslöshet som fastnar på en hög nivå under en längre period brukar ofelbart leda till en ökad strukturarbetslöshet. Denna typ av arbetslöshet beror inte i första hand på en otillräcklig efterfrågan på arbetskraft utan på att matchningen mellan arbetssökande och de lediga jobben på arbetsmarknaden inte fungerar effektivt. Det innebär att de arbetslösa inte förmår ta de lediga jobben eftersom de har en felaktig kompetensprofil, eller så bor de i andra kommuner än där jobben finns.
- En ökning av strukturarbetslösheten kan utvecklas till en arbetskraftsbrist på vissa delar av arbetsmarknaden, och det är just denna kombination som kännetecknar dagens arbetsmarknad: massarbetslöshet i förening med en brist på personal inom vissa yrken. Denna bristsituation dämpades emellertid under hösten 2011 på grund av en svagare konjunktur och en lägre efterfrå-

gan på arbetskraft. Den fortsatta konjunkturförsvagningen håller alltså jämt nere personalbehovet i olika sektorer.

- Detta har medfört att bristen på arbetskraft blir något lägre inom de flesta bristyrken, men det finns alltså en brist på personal inom följande yrken: yrken inom teknik och data, vissa yrken inom byggnads- och anläggningsverksamhet, vissa kvalificerade yrken inom industrin, högskoleyrken inom hälso- och sjukvård och vissa läraryrken. Om en bristsituation förstärks kan den leda till att löneökningarna spränger de samhällsekonomiska ramarna för lönebildningen, vilket urholkar näringslivets konkurrenskraft. Hittills har emellertid inte arbetskraftsbristen medfört något större tryck uppåt på lönerna.

4.2. Minskad andel av befolkningen är i arbete

- Den som har ett jobb och räknas som sysselsatt kan vara ledig. Det finns flera orsaker till ledigheten: bl.a. semester, sjukskrivning, föräldraledig och tjänstledig för t.ex. studier. Skillnaden mellan antalet sysselsatta och antalet frånvarande är det verkliga antalet arbetande vid en viss tidpunkt. Antalet sysselsatta i arbete visar det faktiska antalet personer i befolkningen som verkligen arbetar under en viss månad.

- I september 2006 var 3 997 300 personer i arbete, och i september 2012 hade denna grupp ökat till 4 251 600 personer, vilket är en ökning med drygt 254 000 sysselsatta som också arbetar. Förutom en kraftigt ökningen av antalet sysselsatta är detta resultatet av en betydande minskning av ohälsotalet.

- Det är dock inte det absoluta antalet personer i arbete som är det mest intressanta måttet utan det är istället antalet sysselsatta i arbete i relation till den arbetsföra befolkningen.⁷ Under både september 2006 och 2012 var denna andel drygt 59 procent – alltså i stort sett oförändrad andel under den aktuella sexårsperioden.

4.3. Stora utnyttjade arbetskraftsreserver

- Det är knappast överraskande att det finns ett stort arbetskraftsutbud som inte utnyttjas fullt ut. Denna arbetskraftsreserv består av flera olika grupper: öppet arbetslösa, latent arbetslösa

⁷ På samma sätt som sysselsättningsgraden relateras också antalet sysselsatta i arbete till den arbetsföra befolkningen, och man får då andelen sysselsatta i arbete (faktiska andelen i arbete).

kande (de som vill/kan söka jobb, men inte gör det) och under-sysselsätta, alltså de som jobbar mindre än vad de vill.

- I september 2006 var det outnyttjade arbetsutbudet omkring 16,5 miljoner arbetstimmar per vecka, vilket kan räknas om till omkring 412 000 heltidsarbeten, om man utgår från en arbetsvecka på 40 timmar. Detta kan jämföras med 19,4 miljoner arbetstimmar som var det outnyttjade utbudet i september i år. Detta kan räknas om till ca 485 000 heltidsarbeten, och på sex år har det outnyttjade arbetsutbudet ökat med omkring 72 000 heltidsarbeten, eller omkring 18 procent.

4.4. Fortsatt många som är helt utanför arbetsmarknaden

- Antalet personer utanför arbetskraften har ökat med nästan 50 000 personer under denna sexårsperiod; från 2 016 700 personer till 2 066 200 personer. Det innebär att den grupp som står helt utanför arbetsmarknaden (hemarbetande, avtals- och förtidspensionärer, vissa studerandegrupper, värnpliktiga och långtidssjuka) utgjorde omkring 29-30 procent av den arbetsföra befolkningen under både september 2006 och 2012. Nivån har alltså varit praktiskt taget oförändrad under denna sexårsperiod.

5. Betydande förskjutningar i sysselsättningen mellan olika sektorer

Det är också intressant att granska hur olika sektorer sysselsättning har utvecklats över tiden, och vilka förskjutningar i sysselsättningen som har skett mellan dessa sektorer. I nedanstående tabell redovisas dessa förändringar i sysselsättningsstrukturen under den aktuella sexårsperioden.⁸

⁸ I denna sektorsuppdelning av sysselsättningen är det viktigt att peka på några centrala faktorer som har stor betydelse för tolkningen av de data som redovisas. I den privata sektorn ingår på sedvanligt sätt antalet egenföretagare, vilket också är den redovisningsmetod som används i AKU. Den offentliga sektorn består av staten och den kommunala sektorn (kommuner, landsting och regioner). Den ofördelade sysselsättningen är sådan sysselsättning som SCB av olika skäl inte kan fördela på olika sektorer. Med hänsyn till denna post är summan av sektornas sysselsättning och den ofördelade sysselsättningen lika med den totala sysselsättningen.

*Förskjutningar i sysselsättningsstrukturen,
september 2006 – september 2012, icke säsongrensade siffror*

Sektor	Sept 2006	Sept 2012	Förändring
Privat sektor	2 583 900	2 803 900	+ 220 000
Statlig sektor	252 600	264 000	+ 11 400
Kommunal sektor	1 096 900	1 045 800	– 51 100
Offentlig sektor	1 349 500	1 309 800	– 39 700
Antalet företagare	466 000	511 300	+ 45 300
Ofördelad sysselsättning	40 400	54 900	+ 14 500
Total sysselsättning	4 439 800	4 679 900	+ 240 100

Källor: AKU, SCB:s statistikdatabas, egna beräkningar

5.1. Den privata sysselsättningen växer kraftigt

- Det är i första hand den privata sysselsättningen som har ökat under perioden och denna sektor har därför varit något av en sysselsättningsmotor i ekonomin. Under den aktuella sexårsperioden skapades 220 000 nya arbetstillfällen i den privata sektorn, och tar man hänsyn till att antalet företagare ökade med ca 45 000 personer, så ökade den privata sysselsättningen med omkring 265 000 personer. Detta motsvarar en ökning med i genomsnitt nästan 1,5 procent per år under perioden.
- Däremot har den offentliga sysselsättningen minskat med nästan 40 000 jobb varav kommuner och landsting förlorade ca 51 000 jobb samtidigt som sysselsättningen i den statliga myndighetssektorn ökade med drygt 11 000 arbetstillfällen.
- Denna utveckling har lett till att den privata sektorns andel av den totala sysselsättningen ökade från 69 procent till ca 71 pro-

cent under perioden samtidigt som andelen offentligt sysselsatta minskade från drygt 30 procent till 28 procent.

5.2. Kraftigt ökad privat sysselsättning i skolan, vården och omsorgen

- Utvecklingen i den kommunala sektorn är intressant, och man kan ställa frågan hur stor del av den minskade personalstyrkan i denna sektor som är en direkt följd av besparingar i olika kommunala kärnverksamheter som skolan, vården och omsorgen och hur mycket som kan förklaras av att den privata tjänsteproduktionen har ökat i dessa skattefinansierade verksamheter. Någon möjlighet att besvara denna fråga finns inte med ledning av dagens arbetsmarknadsstatistik.
- Går man utanför AKU och använder sig av annan SCB-statistik, så får man en relativt klar bild av hur den skattefinansierade produktionen av utbildning, vård och omsorg har utvecklats. Antalet sysselsatte i privata och vinstdrivna företag inom dessa verksamheter har ökat kraftigt under hela 2000-talet.⁹ Just dessa företag sysselsatte under 2010 nästan 195 000 personer vilket utgör drygt 16,5 procent av det totala antalet sysselsatta i dessa verksamheter.
- Särskilt sysselsättningen i dessa privata företag har ökat kraftigt under 2000-talet: från ca 90 350 personer år 2000 till ca 195 000 personer år 2010, som är det senaste året då det finns tillgänglig statistik. Det handlar om en ökning med omkring 116 procent under denna tioårsperiod. Bara mellan 2009 och 2010 ökade sysselsättningen i dessa företag med mer än 17 000 personer.

⁹ Det är viktigt att ha klart för sig att denna statistik i första hand är fokuserad på skattefinansierade verksamheter inom utbildning, vård och omsorg. De som svarar för driften av dessa verksamheter är, förutom förvaltningsdrivna enheter i kommuner och landsting, olika privata aktörer och offentligt ägda företag. Som privata aktörer inom dessa verksamheter räknas privatägda och vinstdrivande företag, men också ideella organisationer och stiftelser. I denna genomgång koncentreras intresset till enbart privatägda företag som drivs i vinstsyfte (aktiebolag, handelsbolag, enskild firma och vissa ekonomiska föreningar). Dessutom är antalet sysselsatta i dessa privata företag nästan 195 000. Denna och annan liknande information kan hämfås från Statistiska Meddelanden "Finansiärer och utförare inom vård, skola och omsorg 2010", OE 29 SM 1201.

6. Många med mycket svag förankring på arbetsmarknaden

- Den långsiktigt stigande arbetslösheten har också lett till att stora grupper i arbetsför ålder har fått en allt svagare ställning på arbetsmarknaden, med allt längre perioder då de går utan jobb på den reguljära arbetsmarknaden. Det rör sig om vissa speciella grupper som inte har någon fast förankring på arbetsmarknaden utan som istället går mellan tillfälliga arbeten, arbetslöshet, eller som under olika perioder deltar i arbetsmarknadspolitiska program. Arbetsförmedlingen (AFM) brukar i sina analyser i första hand lyfta fram några grupper som är särskilt utsatta: personer med utländsk bakgrund, särskilt de från utomeuropeiska länder, personer med funktionshinder, lågutbildade, särskilt ungdomar med enbart grundskola, samt vissa delar av den äldre arbetskraften (55-64 år).¹⁰
- I en av de senaste prognoserna för utvecklingen på arbetsmarknaden under de närmaste åren beräknar AFM att det i oktober 2011 fanns 220 000 öppet arbetslösa och personer med aktivitetsstöd som tillhörde någon av dessa grupper. Detta motsvarade omkring 60 procent av alla arbetslösa som då var inskrivna vid arbetsförmedlingen. En annan bild av detta fenomen med allt större grupper som har en låg anställningsbarhet får man vid en granskning av utvecklingen av de allt längre arbetslöshetsperioderna hos dessa utsatta grupper.
- Den övervägande majoriteten av de långtidsarbetslösa tillhör nämligen någon av dessa grupper med en svag förankring på arbetsmarknaden. Det är ett mycket stort problem att grupper med denna svaga förankring på arbetsmarknaden utgör en så stor, och växande andel av de arbetslösa. Sedan den djupa krisen under 1990-talet är storleken på denna grupp dessutom tämligen okänslig för konjunktursvängningar.

¹⁰ Arbetsmarknadsutsikterna hösten 2011. Prognos för arbetsmarknaden 2011-2013, Arbetsförmedlingen.

7. Summering

Denna genomgång bygger på det enkla principen att förverkligandet av arbetslinjen kan bedömas med ledning av hur läget på arbetsmarknaden utvecklas. Mot den bakgrunden är det svårt att komma fram till någon annan slutsats än att arbetslinjen har försvagats när man gör en samlad bedömning av utvecklingen av arbetsmarknadsläget under perioden september 2006 och samma månad 2012:

- ✓ En i stort sett oförändrad sysselsättningsgrad kombineras med ett ökat antal sysselsatta. Sysselsättningsgraden låg på några tiondels procentenheter över 65 procent under både september 2006 och september 2012, men den står och stampar på dessa nivåer.
- ✓ Även andelen av den arbetsföra befolkningen, som verkligen är i arbete ligger i allt väsentligt still under perioden. Antalet öppet arbetslösa har också ökat. Detsamma gäller för andelen av arbetskraften som är öppet arbetslös; denna relativa arbetslöshet var 6,1 procent i september 2006, vilket kan jämföras med 7,4 procent i september 2012. Massarbetslösheten är utan tvekan på väg att cementeras.
- ✓ Utvecklingen av ungdomsarbetslösheten (15-24 år) har gått i samma negativa riktning som förändringen av antalet öppet arbetslösa. Ungdomsarbetslösheten var i september 2006 omkring 22,2 procent, vilket betyder att mer än var femte ungdom saknar ett jobb på den reguljära arbetsmarknaden. Detta är ca fyra procentenheter högre än under september 2006.
- ✓ Antalet långtidsarbetslösa har också ökat kraftigt – med ca 73 procent under perioden september 2006 och september 2012. Och i september 2012 hade drygt 118 000 personer varit arbetslösa i mer än 6 månader; detta motsvarade drygt 31 procent av alla öppet arbetslösa. Detta är en mycket allvarlig utveckling, som på sikt ökar både struktur- och jämviktsarbetslösheten med effekten att matchningen på arbetsmarknaden försämras samtidigt som ekonomin blir mer inflationskänslig.

✓ Även det outnyttjade arbetskraftsutbudet har ökat påtagligt (arbetslösa, undersysselsatta och latent arbetsökande); med omkring 72 000 heltidsarbeten från september 2006.

✓ Antalet personer utanför arbetskraften ligger också kvar på ett oacceptabelt hög nivå; mellan 29-30 procent av den arbetsföra befolkningen var både under september 2006 och under samma månad i år utanför arbetskraften.

✓ En stor och växande grupp arbetsökande som är inskrivna hos arbetsförmedlingen har fått en allt svagare ställning på arbetsmarknaden. Denna grupp är sammansatt av olika grupper arbetsökande; unga med enbart grundskola, personer med funktionshinder, personer med utländsk bakgrund och vissa grupper av äldre (55-64 år). Denna grupp har ökat kraftigt sedan nittiotalskrisen och är relativt okänslig för olika konjunktursvängningar.

✓ Under den aktuella sexårsperioden har den privata sysselsättningen ökat med drygt 265 000 personer, om man också inkluderar utvecklingen av antalet egenföretagare, som brukar räknas till den privata sysselsättningen. Den privata sektorn har utan tvekan varit tillväxtmotorn på arbetsmarknaden, medan nästan 40 000 jobb försvann i den offentliga sektorn under samma period. Det var uteslutande kommuner och landsting som drabbades av denna nedgång i sysselsättningen.

✓ Även i Europa håller massarbetslösheten ett fast grepp om arbetsmarknaden: i augusti 2012 var 10,5 procent arbetslösa i EU:s medlemsländer, vilket motsvarar nästan 25,5 miljoner arbetslösa (säsongrensade siffror).

